

Драгица МИЈАНОВИЋ-ВУЈАЧИЋ

ДЕПОПУЛАЦИЈА У СЕЛИМА ОПШТИНЕ НИКШИЋ

Убрзан послеријатни развој Никшића изазвао је обимна миграциона кретања, углавном типа село-град, која су проузроковала велике демографске промјене како у самом граду тако и на територији читаве општине. Док су у граду те промјене биле углавном позитивног карактера (повећање броја становника, прираштаја, повољна старосна структура) у сеоским насељима су оне биле негативне и довеле до депопулације у највећем броју ових насеља.

Изградњом Жељезаре (чији погони почињу са радом 1957. године) процес индустријализације добија на интензитету и даје основни печат општини Никшић, изазивајући до тада најобимније миграције у њеној историји, које су своју кулминацију имале у периоду 1970-80-тих година. Миграциона кретања, мада знатно мањег интензитета, због демографске испражњености села трају и данас.

Због великог броја сеоских насеља у општини (заједно са мјешовитим насељима има их 73) и ограничености простора, у овом раду она су обрађивана као „остала насеља општине” заједно са мјешовитим насељима, јер је и у њима, мада знатно касније, почео процес депопулације. Према резултатима пописа становништва 1991. године, само у три насеља мјешовитог типа забиљежен је раст броја становника у односу на 1981. годину (Милочани, Раствовац и Вир).

У овом раду дат је осврт на неке карактеристике становништва из којих се може видјети колико је процес депопулације одмакао у општини Никшић, а то су: популациона динамика, природно кретање становништва и старосна структура становништва.

Популациона динамика

Највећи број становника „остала насеља општине” имала су 1953. године 31.382 што је било 67,4% становништва општине. У истом периоду у граду је живјело свега 32,6% становништва општине. С обзиром на то да су миграције почеле одмах послје Другог свјетског рата, а интензивирале се 60-тих година, већ у наредном пописном периоду, 1961. године, примијењено је опадање броја становника за 1,9% односно 592 становника. Учешће сеоских насеља у укупном становништву општине пало је на 53,6%, док се градског повећало на 46,4%. Овај однос се из пописа у попис мијења у корист градског становништва. Већ 1971. године апсолутни пад броја становника у осталим насељима општине износи 4.204, односно ова насеља су изгубила 13,6% свог становништва. Самим тим и учешће у укупном становништву општине пало је на 39,9%. Миграције своју кулминацију имају у периоду 1971-1981. година, о чему свједочи смањење броја становника у осталим насељима за 4684 или 17,6%. Без обзира на умјерене стопе прираштаја одлив становништва је велики, па је учешће ових насеља у укупном становништву Никшићке општине и даље у паду и износи 30,3%.

У посљедњем међупописном периоду осјећа се смањење темпа миграција а што је посљедица демографске испражњености сеоских насеља, а не неких позитивних мјера за смањење иселавања. У овом периоду сеоска насеља су изгубила 3358 становника, односно 25,3% укупног становништва и њихово учешће у укупном становништву општине Никшић је свега 24,7%.

Дакле, у периоду 1953-1991. година ова насеља су изгубила 12.840 становника или 40,9% свог становништва – просјечно годишње по 1,1%.

Упоредо са бројем становника опадала је и густина насељености овог подручја са 15 ст/км² 1953. године на 9 ст/км² 1991. године (табела 1).

Табела бр. 1. Број становника и густина насељености Никшићке општине, града и сеоских насеља по годинама пописа

Насеље	1953.		1961.		1971.		1981.		1991.	
	Бр. ст.	г. н.	Бр. ст.	г. н.	Бр. ст.	г. н.	Бр. ст.	г. н.	Бр. ст.	г. н.
Никшић	15.207	214	26.609	375	40.107	565	50.399	709	56.483	795
Остала нас. општ.	31.382	15	30.790	15	26.586	13	21.900	11	18.542	9
Општина	46.589	22	57.399	27	66.693	32	722.998	34	75.025	35

Природно кретање становништва

Природно кретање становништва, уз механичко, показује нам опште кретање становништва. Природно кретање је веома важан елемент обнављања становништва, посебно у емиграционим подручјима каква су сеоска насеља општине Никшић. Стопе наталитета 1961. године биле су релативно високе и износиле су 19,4% што је, с обзиром на релативно ниске стопе морталитета од 7,3%, резултирало умјереним стопама прираштаја 12,1% које су у значајној мјери компензирале губитке становништва емиграцијом. Висок тренд стопа наталитета задржао се и 1971. године, када износи 22,2%. Тренд високог наталитета посљедица је нижег образовања сеоског становништва и слабијих економских услова живота. Стопе морталитета су у овом периоду нешто повећане – 10,4%, што је посљедица лошијих хигијенско-здравствених услова у сеоским насељима и старења становништва, па је и природни прираштај нешто нижи него у претходном периоду и износи 11,8%. Међутим, у овом периоду миграциона кретања кулминирају што ће довести до наглог пада наталитетних стопа у наредним периодима. Најмобилније групе становништва су младо и становништво средње доби, дакле, репродуктивно најспособније становништво, што проузрокује све ниже стопе наталитета у сеоским насељима. Већ 1981. године стопе наталитета падају на 14,7% и, уз умјерене стопе морталитета (8,2%), долази до пада природног прираштаја који је на доњој граници умјереног и износи 6,5%. Овако снижене стопе прираштаја знатно смањују компензирање становништва које се губи емиграцијом, па се укупан број становништва сеоских подручја значајно смањује у односу на претходни пописни период, како је већ раније наглашено.

Процес наглог смањења стопа наталитета становништва, као посљедица наведених фактора, доживљава кулминацију у посљедњем пописном периоду. Наталитет је опао на само 5,98% и стопа прираштаја становништва, уз умјерен морталитет од 7,8%, је негативна и износи – 1,8%. Овакав тренд кретања прираштаја становништва, уз већ наглашену јаку емиграцију, неминовно води изумирању становништва сеоских насеља.

Табела 2. Стопе наталитета, морталитета и природног прираштаја сеоских насеља

Година	Стопе наталитета	Стопе морталитета	Стопе прираштаја
1961.	19,4	7,3	12,1
1971.	22,2	10,4	11,8
1981.	14,7	8,2	6,5
1991.	5,9	7,9	- 1,8

Старосна структура становништва

Веома важан елемент који показује виталност и потенцијалну динамику становништва је старосна структура становништва. Овдје ћемо дати осврт само на три велике групе становништва: младо (0-19), зрело (20-59) и старо (више од 60 година) у периодима 1961. и 1991. године.

Године 1961. учешће младих у укупном становништву сеоских насеља износило је 44,4%, зрелог становништва 43%, а старог 12,6%. Становништво је припадало категорији изразито младог становништва без обзира на већ започети процес миграције. Знатно нижи континент зрелог становништва свједочи о великој емиграцији из сеоских подручја, јер је познато да је ово најмобилнија скупина становништва када су у питању миграциона кретања.

Тридесетак година касније ситуација је знатно другачија. Учешће „младог” у укупном становништву износило је свега 28,9%, док је учешће старог становништва порасло на 20,9%. Сада становништво сеоских подручја припада категорији старог становништва. Овакав нагли прелаз из категорије младог у категорију старог становништва говори колика је демографска испражњеност сеоских насеља.

У овом периоду категорија „зрелог” становништва биљежи раст у односу на 1961. годину и њено учешће у укупном становништву износи 50,2%. Раст ове категорије становништва указује на пад интензитета миграционих кретања на релацији село-град. Међутим, смиривање миграционих токова више је последица демографске испражњености села и немогућности запослења у граду због све лошије економске ситуације неголи жеље и одлуке становништва сеоских насеља да своју будућност везују за ова подручја.

Из наведеног са сигурношћу можемо тврдити да је процес депопулације сеоских насеља у одмаклој фази и практично је немогуће

утицати на његово заустављање. Осим насеља у самом Пољу или оних по његовом ободу, у којима ситуација и није толико алармантна, осталим насељима општине Никшић у скоро вријеме пријети изумирање јер највећи број њих припада категорији старачких насеља. Осим економске осиромашености и периферног положаја у односу на градско средиште ова села немају ни квалитетне саобраћајнице, што је битан предуслов не само за развој, већ и за њихов опстанак.

Табела бр 3. Старосна структура становништва по великим старосним групама

Насеље	1961. година			1991. година		
	Младо	Зрело	Старо	Младо	Зрело	Старо
Никшић						
Апсол. број	8.268	10.787	1.109	19.399	31.128	5.886
У процентима	41,0	53,5	5,5	34,3	55,3	10,4
Остала насеља општине						
Апсол. број	16.497	16.028	4.695	53.487	9.315	3.879
У процентима	44,4	43,0	12,6	28,9	50,2	20,9

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

1. Душан Брезник, *Демографија – Анализа, методи и модели*, Научна књига, Београд 1980. г.
2. Alica Wertheimer-Baletić, *Demografija – Stanovništvo i ekonomski razvatak*, Informator, Zagreb 1982. г.
3. Mladen Friganović, *Demogeografija – Stanovništvo svijeta*, Školska knjiga, Zagreb 1987. г.
4. Савезни завод за статистику: *Попис становништва 1961 године – резултати по насељима – општина Никшић*, Београд 1962. г.
5. Савезни завод за статистику: *Попис становништва и станова 1971. година – резултати за становништво и домаћинства по насељима и општинама – општина Никшић*, Београд 1972. г.
6. Републички завод за статистику: *Попис становништва, домаћинства и станова 1981. године – резултати за становништво по насељима и општинама – општина Никшић, Титоград 1981. г.*
7. Савезни завод за статистику: *Статистика становништва за 1991. годину – насељске табеле – општина Никшић*, Београд 1994. г.

Dragica MIJANOVIĆ-VUJAČIĆ

NEGATIVE VILLAGE POPULATION

Summary

Fast postwar development, particularly in the sphere of industry, provoked tumultuous changes in movements of township population. While this changes resulted in mainly positive consequences in the town area, they had varied negative effects in village areas.

This village – town migrations caused loss of mostly young population in villages which except large drop in total population number caused fast drop in birthrates. As final result, from nineties, we have negative population growth rate.

This movements also resulted in extremely involuable age structure in village areas. Already from nineties „old age population quota” of total population was insignificantly smaller than „young age population quota” what is causing village population extinction.